

**Diakonissa-
laitos**

Sosiaali- ja terveysvaliokunta

stv@eduskunta.fi

Lausunto
14.11.2023

1 (5)

**LAUSUNTO: HE 58/2023 VP HALLITUKSEN ESITYS EDUSKUNNALLE LAIKSI
TOIMEENTULOTUESTA ANNETUN LAIN 7 A §:N MUUTTAMISESTA**

Helsingin Diakonissalaitoksen säätiö sr:n lausunto

Diakonissalaitos kiittää mahdollisuudesta tulla asiantuntijana kuulluksi sekä antaa kirjallinen lausuntonsa Hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi toimeentulotuesta annetun lain 7 a §:n muuttamisesta.

Johdanto

Diakonissalaitoksen näkemys on, että haavoittuvassa asemassa elävien kansalaisten ihmisoikeudet heikkenevät, jos laki tulee esitetyn kaltaisena voimaan. Euroopan sosiaalisen peruskirjan ja YK:n taloudellisten, sosiaalisten ja kulttuuristen oikeuksien sopimus velvoittavat takaamaan ihmisille kohtuullisen perusturvan tason sekä muun muassa oikeuden asumiseen ja ihmisarvoiseen elämään yhteiskunnan tasavertaisena jäsenenä.

Eduskunnan perustuslakivaliokunta on katsonut, että esitys vaatii täsmentämistä. Perustuslakivaliokunnan mukaan lakiin voidaan ottaa asumismenojen normittaminen perustuslain sitä estämättä. Mikäli lakiesitys etenee esitetyssä muodossa, kannatamme perustuslakivaliokunnan esitystä, että erityiset perusteet poiketa asumismenojen katosta tehdään oikeusharkintaisesti, ei tarveharkintaisesti.

Tässä lausunnossa keskitymme tarkastelemaan esitystä työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten näkökulmasta. Lausunnon alussa otamme kantaa alueellisen segregaatioriskiin, sen jälkeen erityisperusteisiin, joiden mukaan asumismenot voidaan ottaa huomioon täysimääräisesti toimeentulotuen myöntämisessä. Lopuksi otamme kantaa lakimuutoksen johdosta syntyviin työllisyysvaikutuksiin ja kaavailtuihin säästöihin sekä esitämme ratkaisuehdotuksen, jolla saavutettaisiin lakimuutoksella tavoitellut säästöt työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten osalta.

Eriytyiset huomiot

Alueellinen segregaatio

Esityksen mukaan tilanteessa, jossa hakijan asumismenot ylittävät tarpeellisen suuruusena pidettävän määrän, hakija voitaisiin ohjata hakemaan edullisempaa asuntoa laissa säädetyssä määrääjässä. Perusteluosassa todetaan, että toimeentulotuen saajat asuvat keskustassa koko väestöä harvemmin. Pienituloisuus on pääsääntöisesti yleistynyt kerrostalolähiöissä. Tulotason mukainen alueellinen eriytyminen on vahvistunut viime aikoina (Sisäministeriö 2023, 23).

Tällä hetkellä Suomessa käydään paljon keskustelua katujengeistä, jengiytymisestä ja myös radikalisoitumisen lisääntymisestä. Kaikkien poliittisten päätösten tulisi ehkäistä uudentyyppisen rikollisuuden syntymistä ja vahvistaa sisäistä turvallisuutta. Hallituksen esitys voi lisätä alueellista segregatiota, kun toimeentulotukijärjestelmä velvoittaa haavoittuvassa asemassa olevat kotitaloudet muuttamaan enenevissä määrin alueille, joissa vuokrataso ja asukkaiden tulotaso on keskimääräistä alhaisempi. Tämä riski koskee erityisesti pääkaupunkiseutua ja kasvukeskuksia.

Erityiset perusteet asumismenojen täysimääräiseen huomioimiseen

Lakiesityksessä luetaan tekijöitä, joiden perusteella hakijalla on mahdollisuus asumismenojen täysimääräiseen huomioon ottamiseen. On hyvä lähtökohta, että haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten tilanne otetaan huomioon tällä tavoin. Huolena kuitenkin on, että lakiesitys ei huomioi kaikkia elämäntilanteita siitäkään huolimatta, että viimeisenä kohtana mainittaisiin ”muu 1-5 kohtaan verrattava perusteltu syy”. Voi olla, että käytännössä vaativaa monialaista tukea tarvitsevien, sosiaalisten ongelmien kanssa kamppailevien esimerkiksi asunnottomien tai vailla luottotietoja olevien henkilöiden tilanne ei tule huomioiduksi ja he jäävät vaille sitä taloudellista ja psykososiaalista tukea, jota tarvitsisivat. **Erityisenä perusteena laissa tulisi mainita tilanne, jossa nuorella on oikeus lastensuojelun jälkihuoltoon tai nuori on kotouttamislain mukaisen jälkihuollon piirissä tai nuori tarvitsee muusta syystä monialaista vaativaa aikuistumisen tukea.**

Työllisyysvaikutukset

Esityksessä arvioidaan työllisyysvaikutuksiksi 1200 työllistä. Otamme jäljempänä kantaa arvioon ja sen toteutumisedellytyksiin huomioiden toimeentulotukea saavien nuorten ja nuorten aikuisten työllistymispolut.

Tilastojen valossa erityisesti 18–24-vuotiaat ovat yliedustettuina toimeentulotuen saajissa. Diakonissalaitoksen valtakunnallisesti toimiva Vamos nuortenpalvelut tavoittaa vuosittain 2000 työn ja koulutuksen ulkopuolella olevaa 16–29-vuotiaista nuorta, jotka ovat olleet ja eläneet syrjässä muusta yhteiskunnasta jo pitkän aikaa ennen valmennukseen tuloa. Heidän tilanteeseensa liittyy usein toimeentulotuen saamisen lisäksi perusasteen tutkinto, mielenterveyteen liittyviä haasteita, palvelusta toiseen siirtymisiä, palveluiden ulkopuolelle jäämistä ja aiemmin koettua koulukiusaamista.

Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö (Merikukka ym. 2021) teki Vamos-palveluista vaikuttavuustutkimuksen, jonka yksi keskeinen tulos oli, että Vamos vähentää nuorten toimeentulotuen saajien määrää. Nuoret, jotka elävät ensisijaisesti toimeentulotuen varassa aloittaessaan Vamos-valmennuksen ohjautuvat muita useammin palveluun psykiatristen poliklinikoiden ja sosiaalityön kautta. Vuonna 2022 valmennuksen päättäneistä nuorista 50 prosenttia sai pääasiallisen tulonsa toimeentulotuesta, kuntoutustuesta tai -rahasta tai sairauspäivärahasta tullessaan asiakkaiksi (Sarmia ym. 2023). Vamos-valmennuksen jälkeen joka toinen nuori siirtyy työ- ja koulutuspoluille, kun tarkastellaan kaikkia valmennuksen päättäneitä.

Toimeentulotuella tulleista työllisyys- ja koulutuspoluille ohjautui alle puolet. Heistä avoimille työmarkkinoille työllistyi joka kymmenes, kolmannes jatkoi koulutukseen ja alle 20 prosenttia ohjautui työllistymistä tukeviin toimenpiteisiin. Toisin sanoen **nuori siirtyy tyypillisesti toimeentulotuen piiristä opintotuen saajaksi**, jos hän saa psykososiaalista tukea ja arjen rinnalla kulkevaa apua elämäntilanteeseensa. Palkkatyöhön siirtyminen vaatii nuorelta voimavaroja hakeutua TE-toimiston asiakkaaksi ja ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi. Toimeentulotuen varassa elävillä ei ole näitä vaadittavia voimavaroja, vaan he tarvitsevat lisää aikaa ja rinnalla kulkevaa tukea.

Vamos mittaa nuoren toimintakyvyssä ja hyvinvoinnissa tapahtuneita muutoksia. Suurimmat muutokset kohdistuvat työ- ja koulutusvalmiuksien vahvistumiseen, identiteetin ja itseluottamuksen kasvamiseen sekä luottamuksen ja toivon heräämiseen. Nuori kokee usein myös mielenterveytensä vahvistuneen valmennuksen aikana. Vamoksen asiakasdatan analyysin perusteella **heikossa työmarkkina-asemassa olevat, ml. toimeentulotukea saavat nuoret, kokevat hyvinvointinsa heikommaksi kuin työmarkkinatuella elävät** (Laine & Sarmia 2020). Valmennuksen aikana tapahtunut hyvinvoinnin muutos on suurempi toimeentulotuen varassa asiakkaaksi tulleilla nuorilla verrattuna nuoriin, jotka ovat TE-palveluiden asiakkaina. Tiivistäen voi sanoa, että **suurin positiivinen muutos hyvinvoinnissa ja toimintakyvyssä tapahtuu niillä nuorilla, joiden toimintakyvyn ja hyvinvoinnin lähtötaso aloitustilanteessa on matala. Näihin nuoriin kuuluu merkittävä määrä toimeentulotuella eläviä nuoria.**

Toimeentulotuesta annetun lain 7 a §:n muutoksen työllisyysvaikutusten arvioidaan olevan 1200 työllistä. Esityksessä ei kerrota kuinka moni työllistynyt tulisi 16-29 -vuotiaiden ikäryhmästä.

Pyrittäessä työllisyysvaikutuksiin niiden nuorten kohdalla, jotka saavat toimeentulotukea ja ovat työn ja koulutuksen ulkopuolella, paras tulos saadaan palveluilla, jotka eivät keskity vain yhteen asiaan kuten esimerkiksi työllistämiseen. Vamos-palveluissa nuorelle nimitetään oma työntekijä, jolla on kokonaisvastuu nuoren tilanteesta ja hänen yksilöllisten tarpeidensa tunnistamisesta. Valmennus kestää keskimäärin kymmenen kuukautta. Valmennuksen aikana muut nuoren tarvitsemat palvelut integroidaan osaksi kokonaistukea. Tarvittaessa intensiivinen rinnalla kulkeva valmennus alkaa nuoren kotoa. Yksilövalmennuksen rinnalla tarjotaan ryhmävalmennusta, joka voi olla nuorelle vuosiin ensimmäinen paikka, jossa hän saa positiivista palautetta vertaisiltaan. Valmennus on tavoitteellista, mutta nuori itse määrittelee tavoitteet, vaikka tavoitteena isossa kuvassa olisivat työ- ja koulutuspoluille siirtyminen. Valmennus kohdistuu nuoren arkeen, arjessa selviytymiseen ja resilienssin vahvistamiseen.

Yhteenvedona edellisestä näkemyksemme on, että toimeentulotukea saavilla työn ja koulutuksen ulkopuolella olevilla nuorilla on usein alhainen toimintakyvyn ja hyvinvoinnin taso, jolloin he voivat joutua kohtuuttomaan tilanteeseen, jos heidän asumismenonsa ylittävät vaadittavan normin ja heidän edellytetään muuttavan kodistaan. **Yhtäältä riskinä voi olla, että näiden nuorten tilannetta ei katsota erityisenä perusteena asumismenojen täysimääräiseen korvaamiseen ja sanktiot johtavat nuoren toimintakyvyn ja hyvinvoinnin laskuun. Toisaalta, jos toimeentulotukea saaville nuorille tarjotaan rinnalla kulkevaa psykososiaalista tukea, työllisyysvaikutukset voivat olla suuremmat kuin mitä esityksessä on arvioitu.**

Säästöt

Arvion mukaan lakimuutos toisi vuodelle 2024 säästöjä 9-12 miljoonaa euroa. Vuosina 2025-2027 syntyisi 9-12 miljoonaa euroa säästöjä. **Todennäköisesti säästöä ei synny, koska tarve hyvinvointialueiden sosiaalihuollon ja muihin palveluihin kasvaa.**

Ratkaisut

Itlan Vamoksen vaikuttavuutta koskevan tutkimuksen mukaan yhden henkilön osalta työllisyys- tai koulutuspolulle pääsy merkitsee 5 000–7 000 euron vuosittaista taloudellista hyötyä yhteiskunnalle lisääntyneinä tuloina ja vähentyneinä tulonsiirtoina ja muina kustannuksina (Merikukka ym. 2021). Yli koko työuran laskettuna ero on noin 240 000 euroa.

Vamos on toiminut 15 vuotta. Yhteiskunnallista hyötyä voidaan tarkastella vuodesta 2018 alkaen, kun käytössä on ollut riittävästi asiakastietoa hyötyjen arvioimiseksi. Tällä hetkellä Vamos tuottaa vuosittain yli 16 miljoonaa euroa yhteiskunnallista hyötyä.

Ehdotuksemme on, että **toimeentulotuen varassa eläville nuorille tarjotaan aktiivisesti rinnalla kulkevaa psykososiaalista arjen tukea, jolloin tavoitteeksi asetetaan sama yhteiskunnallinen hyöty kuin nyt esitetyllä muutoksella nuorten toimeentulotuen asumismenojen normituksella aiotaan saavuttaa.** Toinen vaihtoehto on, että käynnistetään vaikuttavuusperusteisia kokeiluja, joista palveluntuottajille maksettaisiin vain tulosten perusteella. Yhtenä indikaattorina voisi olla pitkäkestoisen toimeentulotuen tarpeen vähentymisen työllistymisen ja koulutukseen ohjautumisen ohella.

Diakonissalaitos

Terhi Laine

Johtaja, VTT

terhi.laine@hdl.fi, 0400 237 775

Lähteet

Merikukka, Marko ym. (2021) Vamoksen vaikuttavuustutkimus: ITLA tutkimuksia 2021:13. [Tutkimus: Kiireetön kohtaaminen on vaikuttava keino saada nuoret takaisin koulu- ja työpoluille – Itla](#)

Sarmia, Vesa & Harju, Henna & Laine, Terhi (2023) Vamoksen vuosiraportti. Vamoksen vuosi 2022. [diakonissalaitos-vamos-vuosiraportti2022.pdf \(hdl.fi\)](#)

Laine, Terhi & Sarmia Vesa (2020) [NEET-nuorten valmennus ohjaa nuoria työllisyys- ja koulutuspoluille - Työn ja talouden tutkimus LABORE](#)

Sisäministeriö (2023) Kansallinen riskiarvio 2023. Julkaisuja 2023/4. [Kansallinen riskiarvio 2023 \(valtioneuvosto.fi\)](#)

**Diakonissa-
laitos**

Lausunto
14.11.2023

5 (5)